
Mato ZOVKIĆ, Sarajevo

ČITATELJI I SURADNICI GLASNIKA/VJESNIKA IZ VRHBOSANSKE METROPOLIJE

Na temu ovako formuliranu odlučio se autor zato što je tijekom istraživanja Vrhbosne opazio preuzimanje nekih vijesti iz Glasnika i sažetke Strossmayerovih korizmenih poslanica.

a) Čitatelji su bili urednici listova i svećenici - U vrijeme pokretanja Glasnika bogoslovi bosanskih franjevaca bili su na odgoju i školovanju u Đakovu (1853-1776). Duhovnik im neko vrijeme bio fra Antun Knežević (1834-1889) koji je za 1871. i 1875. potaknuo izdavanje kalendara zvanog Bošnjak. On je 1875. surađivao u Glasniku. Fra Grga Martić (1822-1905) surađivao u Glasniku 1875., više puta pohadao Strossmayera i "pjesmom proslavio brojne zgode" biskupova života, kako kaže urednik dr. Alojzije Vincetić prilikom Martićeve smrti. U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, od 1948. do 1960., Vjesnik bio jedini list za svećenike u komunističkoj Jugoslaviji. Čitali ga svećenici BiH, posebno se spominje Mijo Thon (1912-1986).

b) Suradnici Vjesnika iz BiH 1958-1991. - Do 1964. članci nisu bili potpisivani. Iz proučavanja ostavštine Č. Čekade izvjesno je da je on počeo objavljivati svoje radove u Vjesniku od 1958. Suradnici su bili: šest vrhbosanskih prezbitera (Čedomil Čekada, Stjepan Džalto, Marko Jozinović, Božo Odobašić, Rudolf Römer, M. Zovkić), šest hercegovačkih dijecezanskih (Josip Beljan, Srećko Bošnjak, Marko Perić, Ratko Perić, Želimir Puljić, Cvitan Radišić), pet bosanskih franjevaca (Miroslav Džaja, Vjeko Jarak, Rafael Lipovac, Branko Krilić, Vlado Tomić), dva hercegovačka franjevca (Ljudevit Rupčić, Stanko Vasilj), dva banjalučka (Petar Pajić, Karlo Višaticki). O svakome od njih osnovni podaci te što je napisao za Vjesnik.

Od 1991. Hrvatska i BiH su dvije samostalne države. Iako hrvatski svećenici koji su inkardinirani u biskupije ili provincije BiH ostaju uz svoje vjernike u drugoj državi, oni su zajedno s tim vjernicima dio Crkve u Hrvata. Zato trebaju i žele pratiti hrvatske teološke časopise. Tijekom rata 1991-1995. brojne obitelji iz

Vrhbosanske i Banjalučke biskupije nastanile su se na području Đakovačke biskupije. One će biti nov poticaj da svećenici Vrhbosanske metropolije prate život đakovačke mjesne Crkve i čitaju Vjesnik. Suradnja će ovisiti o uljudnoj upornosti urednika i zainteresiranosti svećenika i laika iz BiH koji mogu i hoće teološki pisati.

Dok sam god. 1977. istraživao Stadlerove pastirske poslanice u Vrhbosni 1882. do 1918.¹, zapazio sam da urednik redovno donosi kratak sadržaj Strossmayerovih korizmenih poslanica koje je mogao pročitati samo u *Glasniku*. Kad sam 1987. prelistavao Vrhbosnu sa stajališta izdavačke i uredničke službe², opazio sam u godištu za 1904. polemiku ondašnjeg urednika dr. Ivana Šarića, koji je tada bio kanonik a 1908. imenovan pomoćnim biskupom, protiv profesora Svetog pisma u Đakovu dr. Alojzija Vincetića o knjizi zagrebačkog bibličara dr. Josipa Volovića *Historijska i kritička introdukcija u svete knjige Staroga zavjeta*. Urednik Šarić morao je u *Glasniku* pažljivo iščitavati što piše Vincetić, koji je također bio urednik.³ Imajući na umu već objavljene radove Ante Kovačića⁴ i Ivica Puljića⁵ o povijesti katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini, mislio sam da ću lagano izraditi temu koju su mi povjerili organizatori ovog simpozija. Međutim, kako je rat uništio ili do daljnjeg učinio neupotrebljivim brojne biblioteke u BiH, morao sam se ograničiti na novo pregledanje Vrhbosne i onih godišta *Glasnika/Vjesnika* koja se čuvaju kao dostupna u biblioteci Vrhbosanske teologije u Sarajevu. Dakako da sam se oslonio i na vlastito čitanje *Vjesnika* u vrijeme sedam godina svoga boravka u Đakovačkoj bogosloviji (1955.-1964., uz dvije godine prekida zbog odsluženja vojnog roka), te na svoje pisanje u tom časopisu za pastoralna i teološka pitanja od 1967. do 1997.

---

¹ Usp. M. ZOVKIĆ: "Marija u Stadlerovim pastirskim poslanicama", A. REBIĆ (uredio): *Bogorodica u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1978., 91-101.

² Usp. M. ZOVKIĆ: "Izdavač i urednici "Vrhbosne" od 1887. do 1945. godine", u I. BALUKČIĆ-F. TOPIĆ (priredili): *Stoljeće Vrhbosne 1887-1977.*, (Studia Vrhbosnensia 8), Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1996., 33-66.

³ Ta oštra polemika, kakva je u ono doba bila uobičajena u Hrvata i u kojoj je Šarić napadao Volovića da odviše slijedi plan i sadržaj jedne druge slične knjige a Vincetić ga branio, nije ometala urednika Vincetića da u *Glasniku* 1908., br. 22, str. 178 oglasi i preporuči Šarićevu knjigu *Pijo X. Biografska študija*.

⁴ A. KOVAČIĆ: "Bibliografija katoličke periodike u Bosni i Hercegovini do 1976.", *Nova et vetera* (Sarajevo) XXVII (1977), Sv. 1, 171-214. Isti; *Bibliografija franjevacu Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo, 1991., str. 473.

⁵ I. PULJIĆ: "Kroz povijest katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini", u I. BALUKČIĆ-F. TOPIĆ: *Op. cit.*, 7-32.

Čitatelji su bili urednici listova i svećenici

U vrijeme pokretača *Glasnika*, biskupa Strossmayera, bogoslovi bosanskih franjevaca odgajali su se i školovali u Đakovu od 1853. do 1876.⁶ Pod vodstvom svoga duhovnika fra Antuna Kneževića (1834-1889., duhovnik u Đakovu bio 1869-1871.) osnovali su "Zbor redovničke mladeži bosanske" te izdali *Bošnjak oliti koledar za Bosnu* za godinu 1871. i 1875. Knežević se sprijateljio sa Strossmyerom te po njegovu mandatu obavio jednu značajnu misiju u Srbiji a drugu u Bosni.⁷ Povezanost franjevačkih bogoslova s đakovačkim biskupom preko *Glasnika* ostala je i nakon odredbe ondašnje vlasti da oni više ne mogu studirati u Đakovu zato što "usvajaju i šire ideju panslavizma" (Valjan, 1994)). Poslani su u Ostrogon i Pećuh gdje su ostali do 1898. Iz Pećuha su 17. ožujka 1894. uputili čestitku Strossmayeru za 80. rođendan u kojoj obećaju da će "svim silama raditi za Hrvatsku cjelokupnu, samostalnu i svoju."⁸ Ta povijesna povezanost mladih bosanskih franjevaca s Đakovom i pokretačem *Glasnika* pridonosila je da ga čitaju oni koji su do njega mogli doći u samostanima svoje provincije ili drugim crkvenim kućama. *Srce Isusovo*, službeni glasnik Vrhbosanske nadbiskupije, javilo je u rujanskom broju 1882. da će 1. listopada biti posvećena katedrala u Đakovu te da na svečanost idu brojni franjevci zbog zahvalnosti Strossmayeru, no da nadbiskup Stadler ne može.

Od bosanskih franjevaca s *Glasnikom* je u prvim desetljećima uz A. Kneževića bio posebno povezan i fra Grga Martić (1822-1905). On je bio veliki poštovatelj Strossmayera i posjetio ga je u Đakovu godine 1878., 1879., 1883., 1884., 1885., 1886. i 1900. Javio se jednim člankom u *Glasniku* 1875., te u više godina slao svečanu pjesmu prigodom Strossmayerova imendana.⁹ Prigodom Martićeve smrti 30. kolovoza 1905. urednik *Glasnika* dr. Alojzije Vincetić donio je opširan prikaz o pokojnikovu djelovanju, u koje spada i to da je "brojne zgone" Strossmayerova života "pjesmom proslavio" (str. 147-148).

Vrhbosna je pratila pisanje *Glasnika* prvenstveno zbog Strossmayerovih korizmenih poslanica te ih ukratko prikazivala za svoje čitatelje. Bilo je to u okviru rubrike "Korizmene poslanice" u kojoj je izvještavala o poslanicama nekih

---

Usp. V. VALJAN: "Filozofsko-teološko obrazovanje u 'Bosni Srebrenoj' - s posebnim naglaskom na 19. stoljeće", P. SUDAR-F. TOPIĆ-T. VUKŠIĆ (uredili): *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890-1990. Zbornik radova znanstvenoga simpozija održanog u Sarajevu 3. i 4. srpnja 1991. prigodom obilježavanja stote obljetnice postojanja Bogoslovije*, (Studia vrhbosnensia 5), VVTŠ, Sarajevo-Bol, 1993., 73-82. Pod istim naslovom, u neznatno prerađenom obliku, isti članak objavljen u M. KARAMATIĆ (uredio): *Sedam stoljeća bosanskih franjevaca (1291-1991)*, Franjevačka teologija, Sarajevo-Samobor, 1994., 219-232.

A. KOVAČIĆ, *Bibliografija katoličke periodike*, 177; Isti, *Bibliografija franjevaca*, 187-190. Knežević je u *Glasniku* 1875. objavio jedan prilog.

Glasnik 1894., br. 6, str. 71-72.

Usp. A. KOVAČIĆ: *Bibliografija franjevaca*, 232-238. Pjesme prigodom Strossmayerova imendana, usp. *Glasnik* (1901.), br. 5, str. 39; 1902., br. 5, str. 33-35; (1903.), br. 5, str. 33.

drugih hrvatskih biskupa (ne svih!) te ponekih stranih. Urednik je odlučivao o izboru i temi poslanica. *Vrhbosna* je uz to oglašavala knjige koje su izlazile u Đakovu, kao što je *Glasnik* oglašavao i preporučivao knjige koje su izdavali bosanski franjevci i Kaptol vrhbosanski. God. 1889., br. 3, str. 50 *Vrhbosna* je javila: "Preuzvišeni gosp. biskup Strossmayer oporavio se je, kako čitamo u *Glasniku* od svoje bolesti na toliko, ter već sam obavlja običnom svojom revnošću službene poslove. Bogu hvala!" Urednik ovog biskupijskog časopisa u Sarajevu zanimao se i za druge događaje koji su bili važni za katoličku zajednicu u Bosni. Tako npr. god. 1891., br. 24, str. 397 piše: "Čitamo u *Glasniku biskupija bosanske i sriemske* da je u Zemunu blagoslovena i početkom oktobra o. g. otvorena obća bolnica milosrdnih sestara (hrvatske provincije)... Za sve ovo najviše je zaslužan preč. g. Hoeppeger, superior reda, koji je jedini svojim iskustvom i vanredno praktičnim umom bio kadar zasnovati i izvesti ovakvo djelo." U nastavku je rečeno da bolnica ima 42 sobe, od toga 22 velike i 12 manjih. Hoeppeger je god. 1871. doveo milosrdnice u Bosnu, a na jednom od njegovih putovanja pratio ga je mladi zagrebački profesor Josip Stadler, što će biti početak Stadlerova zanimanja za Crkvu na tom području i Hoeppegerova kasnijeg prijedloga Beču i Rimu da Stadlera imenuju za prvog vrhbosanskog nadbiskupa.

God. 1900. *Vrhbosna* je svoj broj 17 (od 1. rujna) posvetila zlatnom jubileju biskupstva J. J. Strossmayera te u njemu pod naslovom "Iz pera Strossmyerova" objavila tri stranice iz biskupove korizmene poslanice za 1881. "O slavenskoj liturgiji u nas", preuzete iz *Glasnika*. Sljedeće godine, u br. 4, str. 58-60 preuzela je Strossmayerov "opis lanjskog boravka u Rimu". God. 1905., br. 8, str. 135-136 objavila je Strossmayerovu oporuku. God. 1909., br. 23, str. 376 urednik javlja kako čita u *Glasniku* poziv svećenicima Đakovačke biskupije da prave pritisak na "vlastodršce" što već četiri godine i osam mjeseci drže biskupiju nepopunjenu.

God. 1919. urednik *Vrhbosne* prenosi iz *Glasnika* okružnicu generalnog provikara đakovačkog Matije Pavića "zlatnom misničkom jubileju biskupa Dr. Anđelka Voršaka". God. 1943., u br. 4-5, urednik javlja da biskup Akšamović u korizmenoj poslanici iznosi nauk o Božjoj providnosti te da je ta poslanica izašla i u obliku posebne brošure. Iste godine, br. 11-12, str. 386 pretiskava iz *Glasnika* pozitivnu recenziju Šarićeva prijevoda SP koju je napisao đakovački profesor dr. Rudolf Schütz.

Kad se nakon Drugog svjetskog rata pojavio *Vjesnik* kao mjesečnik namijenjen svećeničkoj duhovnosti i pastoralnom djelovanju, bio je prvi te vrste u Jugoslaviji kao državni komunističke špijunaže, diskriminacije te zatvaranja svećenika bez sudskih postupaka i dokaza. U biblioteci Vrhbosanske teologije u Sarajevu čuva se primjerak *Vjesnika* iz ostavštine Mije Thona (1912-1986), svećenika Vrhbosanske nadbiskupije koji je bio župnikom u Bijelom Brdu,

Modriči i Garevcu te odgojio i pratio brojne mladiće i djevojke u duhovnom zvanju.¹⁰ Taj primjerak je podvlačen na pojedinim mjestima, što znači da je bio čitan i proučavan. U vrijeme socijalističkog režima za državu su bili "dobri" svećenici oni koji ne drže vjeronauk, ne obnavljaju crkve, ne podižu vjeronaučne dvorane i ne spremaju se za homiliju. Komunistička ideologija proricala je odumiranje religije i zato su dobro došli svi koji pomažu takvom odumiranju, a da vlast ne mora poduzimati nikakve progone ili diskriminaciju. U takvim prilikama biskupijski i franjevački svećenici u Bosni i Hercegovini dobivali su preporuke biskupa i provincijala da se na *Vjesnik* pretplate i da ga čitaju.

Nije mi bilo moguće ustanoviti koliko je župa, samostana i crkvenih ustanova u četiri biskupije i dvije franjevačke provincije BiH primalo *Vjesnik* u razdoblju dok nije bilo drugih vjerskih listova. Pojavom *Glasa Koncila*, *Veritasa*, *Bogoslovske smotre*, *Službe Božje*, *Službe Riječi*, *Crkve u svijetu*, *Obnovljenog života*, *Svezaka* i drugih časopisa *Vjesnik* je dobivao konkurente i nije više bio jedini časopis za svećenike, iako je zadržao svoje pastoralno usmjerenje. Pretpostavljam da je broj pretplatnika iz BiH s vremenom padao, jer svećenici ne mogu ni financijski ni vremenski sve vjerske listove i knjige kupovati i čitati. Od sadašnje administracije *Vjesnika* dobio sam podatak da je do 1991. godine 218 primjeraka odašiljano "župama, redovničkim zajednicama i osobno pojedincima." Kad su poštanske linije opet proradile u 1996. počelo se iznova s odašiljanjem, ali u prosincu ove godine broj pretplatnika iz cijele BiH iznosi 36.

Suradnici *Vjesnika* iz BiH od 1958. do 1996.

Imena domaćih suradnika do 1964. nisu potpisivana pod članke u *Vjesniku*. God. 1960. uredničku službu preuzeo je Vilim Hiršnhauzer i on bi mogao objasniti zašto. Pretpostavljam stoga, što su komunističke vlasti mogle progoniti pisce zbog pojedinih rečenica ili zbog toga što uopće pisanjem podržavaju svećenike u duhovnom životu i pastoralnoj revnosti. Potpisivana su povremeno imena stranih autora čiji su članci bili prevedeni. Iz svoga istraživanja o Čedomilu Čekadi znam da je počeo pisati u ožujskom broju 1958. Ne mogu na ovom stupnju svoga istraživanja posvjedočiti ima li među autorima koji su pisali od 1948. do kraja 1963. još koji iz BiH osim Č. Čekade. Ovdje iznosim abecednim redom imena onih koji su surađivali do 1991., kad je osamostaljenjem Hrvatske BiH postala odvojena država.

1) *Josip Beljan*, r. 1944., za svećenika Mostarsko-duvanjske biskupije zaređen 1971., djelovao izvjesno vrijeme kao dušobrižnik za Hrvate izvan domovine, u Njemačkoj, te na hrvatskom odjelu Vatikanske radio postaje. U Rimu doktorirao pastoralnu teologiju. U članku "Prekovati mačeve u plugove (Iz 2,4)", 1991., br. 11-12, 181-183 govori o miru.

¹⁰ Usp. *Vrhbosna* (1996.), br. 5, str. 35-36.

2) *Srećko Bošnjak* (1911-1996), za svećenika Mostarsko-duvanjske biskupije zaređen 1937., doktorirao 1948. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu disertacijom o sv. Jeronimu kao učitelju kršćanskog morala.¹¹ Od 1948. do 1954. u liceju pri Bogosloviji u Đakovu predavao vjeronauk, francuski, njemački i retoriku. Na Visokoj teološkoj školi kroz to vrijeme predavao pastirsko bogoslovlje i liturgiku. Neko vrijeme djelovao kao župnik u svojoj biskupiji. U časopisima hrvatskog govornog područja javljao se priložima iz crkvenog života u inozemstvu ili teološko-pastoralnim člancima koje je najvećim dijelom prevodio s francuskog ili njemačkog.¹² U *Vjesniku* intenzivno surađivao 1980., 1981., 1982., 1983. te u to vrijeme napisao ili preveo 19 članaka. Jedan je preveo god. 1990. Upozoravao na opasnost od zastranjenja prilikom provođenja saborske obnove.

3) *Čedomil Čekada* (1896-1981), jedan od trojice vrhbosanskih svećenika braće Čekada.¹³ Za svećenika sarajevske nadbiskupije zaređen 1919., doktorirao u Innsbrucku 1922., djelovao u središnjim ustanovama nadbiskupije, 1935. imenovan kanonikom. Zbog članaka protiv komunizma koje je pisao u *Katoličkom tjedniku* osuđen na strogu kaznu zatvora te od 21. svibnja 1945. do 22. svibnja 1957. bio politički zatvorenik, uglavnom u Zenici. Po povratku iz zatvora nastavio kanoničku službu i bio također dijecezanski referent za sjemeništare i bogoslove. Umirovljen 1966. na vlastitu molbu te se povukao u samostan Služavki Malog Isusa u Dubrovniku gdje se bavio pisanjem članaka, namijenjenih uglavnom svećenicima i redovnicama.

Josip Senjak istražio je pisanu ostavštinu Čedomila Čekade, koja se čuva u nadbiskupskoj rezidenciji u Sarajevu, prilikom prikupljanja podataka za diplomsku radnju o Čekadinoj bibliografiji.¹⁴ Pronašao je i popis članaka objavljenih u *Vjesniku* do 31. kolovoza 1961. "Radi se o 67 objavljenih članaka prema popisu" (str. 101). Nepotpisane članke, objavljujane u rubrici "Riječi Gospodinove" do god. 1964. Čekada je kasnije skupio u knjigu *Crkva, svećeništvo, svećenici I*, (izdao Stjepan Batinović, župnik u Hrasnom, 1967., 218 str.) Isti izdavač priredio je još četiri sveska njegovih članaka koji kruže oko određene tematike: 1) *Crkva, svećeništvo, svećenici II* (1968., 232 str) 2) *Kuća na kamenu - pokoncilski problemi Crkve* (1970., 201 str); 3) *Za Crkvu, za Papu - Protiv modernizma i kontestacije* (1975., 184 str); 4) *Pšenica i kukolja na Božjim njivama* (1979., 197 str). Kaptol Vrhbosanski izdao je jedan svezak njegovih sabranih propovijedi *Gospodin govori I.*, (1968., 241 str). Čekada je izdao tri svoje knjige: 1)

¹¹ Disertacija izdana: *Sv. Jeronim kao učitelj kršćanskog morala*, Crkva na kamenu, Mostar, 1995., 215 str. Str. 213-215 bilješka o piscu s popisom napisanih i prevedenih knjiga.

¹² Usp. "Dr don Srećko Bošnjak (1911-1996)", *Crkva na kamenu* 5(1996.),14. Isti članak objavljen u *Kršnom zavičaju* 29 (1996), Humac, 121-122.

¹³ Druga dvojica su Milivoj Čekada (1909-1961) koji je bio župnik u Zenici i Sarajevu te dr. Smiljan Franjo Čekada (1903-1976), biskup u Skoplju (1940-1967), zatim nadbiskup vrhbosanski (1968-1976).

¹⁴ J. SENJAK: *Bibliografija Čedomila Čekade. Diplomaska radnja*, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1997., 143 str.

Gospodin govori II., (1972., 261 str); 2) *Gospodin govori III.*, (1974., 260 str); 3) *Proigrana šansa. 'Fenomen Glasa Koncila' u svjetlu činjenica i dokumenata* (1971., 76 str). Sve tri ove knjige tiskane su u Đakovu.

Prvi njegov nepotpisani članak u *Vjesniku* je "Bolja vremena", objavljen u ožujskom broju 1958. (str. 35-36). Te godine javio se još u rujanskom broju člankom "Za svećeničku nošnju" (str. 130-133). U 1959. godini objavljen je 31 njegov članak, dakako nepotpisan. Onome u broju 6 (str. 94) dao je naslov "Literarni talenti" te istaknuo: "Sramota je kako smo zapustili naš *Vjesnik*". U godini 1960. tiskana su 32 njegova članka, dakako nepotpisana. U 1961. - 22, u 1962. - 10, u 1963. - 11, u 1964. šest nepotpisanih i tri potpisana.

U ožujku ove godine priredili smo u Sarajevu simpozij o Čekadi prilikom stote obljetnice njegova rođenja i radovi će izaći u nizu *Studia vrhbosensia*. Ja sam proradio temu "Čekadino gledanje na pokoncilsku obnovu Crkve u Hrvata" zbog koje sam proučio one članke iz *Vjesnika* koji o tome govore. Čekada je o tome pisao i u *Službi Božjoj* te u *Blagovesti*. Iz svojih osobnih susreta s muslimanima i pravoslavicima (osobito u zatvoru) Čekada je naučio uočavati njihovu oslonjenost na vlastitu vjeru pri nastojanju da žive odgovorno i pošteno. Zato je najbolje razumio saborski nauk o ekumenizmu i odnosu prema nekršćanima te preporučivao poštovanje vjere drugih i onda kad nema nikakve nade da bismo im mogli razbiti eventualne predrasude protiv katolicizma ili ih čak potaknuti na pristup Katoličkoj crkvi. Ali ni tu nije uvidio da je bit ekumenizma mesti pred vlastitom kućom i obraćati se da bismo bili što bliži Isusu kako bi nas on, na način samo njemu dostižan, približio jedne drugima. Od ostalih saborskih tema najviše je pisao o reformi odgoja i studija u bogoslovnim sjemeništima te upozoravao protiv novotarija sa Zapada koje samo razvodnjavaju teologiju i ispražnjavaju bogoslovna sjemeništa. Posebno se izjašnjavao protiv pastoralnih vijeća, u koja bi se neki ili većinski dio članova birao između laika i zaređenih služitelja. Najosjetljiviji je bio na eventualne prigovore Svetoj Stolici ili papi pa velik broj njegovih članaka već u naslovu najavljuje oduševljenu i žestoku obranu katoličkog gledanja na ustrojstvo Crkve, kako ga on razumije.

U predgovoru *Proigranoj šansi* kaže da je u đakovačkom *Vjesniku* kao svećeničkom listu objavio dosta svojih kritika na *Glas Koncila*, ali da duži kritični osvrt na opću liniju GK mora objaviti u posebnoj knjižici, jer bi tekst i u dva nastavka u *Vjesniku* bio predugačak. Neposredni povod da napiše ovu brošuru je podrška GK "Rezoluciji" svećenika na teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu 1970. (str. 12). Knjižica je vrlo polemična, jer je autor zatražio da se urednici GK skinu ili da hrvatski biskupi povjere drugim ljudima pokretanje novog, katoličkijeg lista koji bi također bio namijenjen svim pripadnicima Crkve u Hrvata. Iz kasnije povijesti mi stariji znademo da je glavni urednik GK napustio svećenički poziv i time sebi zatvorio pisanje u tom listu, ali biskupi nisu ugasili list niti dali službenu podršku nastanku jednog konzervativnog novog glasila. Iz onoga što sam dosada mogao razvidjeti, mislim da je osnovni nesporazum u poimanju saborske obnove.

Dok teolozi poput Bonaventure Dude govore da sabor traži "prementalizaciju" koja se treba događati godinama i desetljećima¹⁵, Čekada je bio uvjeren da saborski dokumenti ne sadrže nikakvu doktrinalnu novost pa ih je dovoljno pročitati i povremeno citirati. On nigdje ne obrađuje ozbiljno saborski nauk o Crkvi kao narodu Božjem niti izvodi pastoralne zaključke iz tog nauka koji ne niječe ulogu pape i hijerarhije, ali je bitno dopunjava.

4) *Miroslav Džaja* (1885-1972), za svećenika franjevca Bosne Srebrene zaređen 1907., djelovao na različitim župama i objavljivao povijesne članke o istaknutim bosanskim franjevcima.¹⁶ U god. 1967., br. 10, str. 183-186 objavio članak: "Mjesto vijenca na grob biskupa fra Marijana Šunjića."

5) *Stjepan Džalto*, r. 1931., teologiju studirao u Đakovu, za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen 1959. Tijekom župničke službe u Uzdolu vodio gradnju monumentalne nove župne crkve. Uz pastoralnu službu bavi se i pisanjem pripovijetki, romana, pjesama, putopisa.¹⁷ U god. 1975, br. 1,15-16 obavio književni prikaz "Tečaj bez teme."

6) *Vjeko Jarak*, r. 1931., za svećenika franjevca Bosne Srebrene zaređen 1955., doktorirao teologiju u Ljubljani 1959., od 1960. do 1986. profesor Franjevačke teologije u Sarajevu. Te godine postao biskupijski svećenik Mostarsko-duvanjske biskupije. Piše članke i knjige o značenju kršćanske vjere za današnjeg čovjeka.¹⁸ S područja biblijske teologije napisao četiri monografije u kojima uz Ladanov prijevod Ivana (1980), Luke (1985), Marka (1990) i Apokalipse (1992) donosi umjetničke slike koje osvjetljaju sveti tekst i svoj tematski komentar dotičnih svetih knjiga. U god. 1967., br. 9,164-166 objavio prikaz: "Dr fra Ljudevit Rupčić, *Sveto Pismo - Novi zavjet (Sarajevo 1967)*" povodom drugog, popravljenog i komentarskim bilješkama popraćenog izdanja. Prvo izdanje izašlo 1961.

7) *Marko Jozinović* (1920-1994), posljednju godinu studija završio u Đakovu, za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen 1944., nadbiskup vrhbosanski od 1977. do 1990. Jedan semestar bio gostujući profesor dogmatike u Đakovu, kad se razbolio redovni profesor dr. Ivan Kopic. U 1967., br. 12, 225-266 napisao članak kojim kritično vrednuje Rupčićev prijevod Novoga zavjeta ustanovljujući da ima puno sličnosti s francuskim prijevodom zvanim *Bible de Jerusalem*. U 1968., 228,

---

¹⁵ Usp. B. DUDA: "Prihvat II. vatikanskog sabora u Hrvatskoj. Fragmenti za buduće cjelovitije prouke", *Koncil u Hrvatskoj. Zbornik radova teološkog simpozija u povodu 30. obljetnice Drugog vatikanskog sabora*, Crkva u svijetu, Split, 1996., 29-77. Isti: *Koncilske teme i dileme ili Misterij kršćanske egzistencije po II. vatikanskom koncilu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.

¹⁶ Usp. S. KOVAČEVIĆ: *Op. cit.*, 121-122.

¹⁷ Usp. njegovu zbirku pjesama nastalu u ratu: *Trzaji*, Crkva na kamenu, Mostar, 1965., gdje na posljednjoj strani stoji popis njegovi djela. Također Stjepan DŽALTO: *Birane stranice. Poezija, proza, reportaže, kritike, bibliografija*, Biblioteka "Mladog teologa", Bol, 1995., 455 str.

¹⁸ Usp. A. KOVAČIĆ: *Op. cit.*, 160-163.

objavio prilog: "U spomen vrhbosanskog obnovitelja (Uz 50 godišnjicu smrti dra Josipa Stadlera)".

8) *Rafael Lipovac*, r. 1925., za svećenika franjevca Bosne Srebrene zaređen 1949., teologiju magistrirao u Zagrebu 1957., sada misionar u Abidjanu, Obala Slonovače. Pisao pučke poučne članke u različitim časopisima i kalendaru *Dobri Pastir*.¹⁹ U god. 1975., br. 7-8, 131-132 objavio: "Svećeničko poslanje."

9) *Branko Krilić* (1905-1981), za svećenika franjevca Bosne Srebrene zaređen 1927. U Parizu postigao licencijat iz teologije i sociologije. Jedno vrijeme bio profesor Franjevačke teologije. Suradivao u preko 20 različitih listova i godišnjaka, od toga u francuskim *La Croix* i *La vie catholique*.²⁰ Suradnja u *Vjesniku*: 1968., 2,31-32 (prijevod članka kardinala Bee o značenju odnosa između Rima i Carigrada); 5,86-87; 1969., 10,185 (prijevod članka s njemačkog o pojmu dušobrižništva); 1973., 4,78; 1977., 7-8,130-131 (prijevod s njemačkog o svećeničkom odmoru). Od dvaju izvornih članaka, u onom iz 1968. govori o pobožnosti prema Majci Božjoj, u onom iz 1973. o načinu pastorizacije u Južnoj Americi.

10) *Petar Pajić* (1902-1974), za svećenika Banjalučke biskupije zaređen 1925. Poslije Drugog svjetskog rata osuđen na tešku robiju kao politički zatvorenik te prilikom transporta kažnjnika vlakom pred Šidom teško ozlijeđen. Po izlasku iz zatvora držao pučke misije i bio veoma rado slušani propovjednik u župama Banjalučke i Sarajevske biskupije.²¹ U god. 1964., 7-8,143-144 objavio "Monsignor kod O. U. N.", članak prerađen iz *Katholische Digest 1962*.

11) *Marko Perić* (1926-1983), za svećenika Mostarske biskupije zaređen 1952., dugogodišnji tajnik i generalni vikar biskupa Čule kojemu je vodio gradnju mostarske katedrale, kotorski biskup 1981-1983. Doktorirao u Zagrebu 1966.²² U nastojanju Biskupskog ordinarijata da hercegovački franjevci predaju po odredbi Sv. Stolice nekoliko župa na upravu biskupijskim svećenicima sabrao je stotine dokumenata o tzv. "hercegovačkom slučaju".²³ U *Vjesniku* suradivao od 1964. do 1975. U 1964., br. 12, 222-225 objavio članak: "Informativni tečaj pastoralne

¹⁹ A. KOVAČIĆ: *Op. cit.*, 215-217.

²⁰ A. KOVAČIĆ: *Op. cit.*, 195-197.

²¹ Usp. intervju: "Pajić pesimist optimističkog lica", *Glas koncila* (1968.), br. 23, str. 7-8. Nekrolog: "Umro glasoviti propovjednik Petar Pajić", *GK* 1974., 14, str. 15. R. PERIĆ: "De viris illustribus Vrhbosanske bogoslovije", u P. SUDAR-F. TOPIĆ-T. VUKŠIĆ: *Vrhbosanska bogoslovija 1890-1990*, 344 donosi pregled njegova života i rada.

²² Usp. ciklostilski izdan izvadak iz disertacije M. PERIĆ: *Deproletarizacija radništva po kršćanskoj socijalnoj nauci*, Mostar, 1966. Ove godine izdana je cjelovita pod naslovom: *Radničko pitanje u kršćanskoj sociologiji*, Crkva na kamenu, Mostar, 1997., 440 str.

²³ Usp. predavanja A. Brajka i T. Vukšića na studijskom danu u Mostaru 9. listopada 1996., u knjizi: *Veličina evandeoske malenosti. Život i djelo don Marka Perića*, Crkva na kamenu, Mostar, 1997., 36-39; 239-240.

teologije". U 1970. u dva nastavka članak: "Prisilni celibat ili ženidba svećenika" (11, 200-203; 12, 221-225). U 1974. preveo članak Georga Maya u dva nastavka: "Razaranje svećeništva na djelu" (5, 96-98; 6, 116-117). U 1974. preveo u dva nastavka članak Georga Maya: "Zadaća kršćanina u svijetu" (6, 123-126; 7-8, 137-138.143-144) U 1975. preveo članak Georga Maya u šest nastavka: "Destruktivna teologija progresizma" (3, 48.53-56; 4, 76-77; 5, 86-88.92; 7-8, 140-142; 9, 163-166; 10, 184-186). Svi ovi prevedeni članci preuzimani su iz ultrakonzervativnog lista *Der Fels* koji je izdavač besplatno slao ordinarijatima u BiH.

12) *Ratko Perić*, r. 1944., za svećenika Trebinjsko-mrkanske biskupije zaređen 1969. Nakon trogodišnje župničke službe u Trebinju, profesor Vrhbosanske bogoslovije, zatim kroz 11 godina rektor Hrvatskog papinskog zavoda sv. Jeronima u Rimu. God. 1992. imenovan biskupom koadjutorom u Mostaru; službu ordinarija preuzeo 1993. Kao profesor predavao ekumensku teologiju i mariologiju.²⁴ Za vrijeme rektorske službe uredio i izdao nekoliko knjiga na talijanskom o Zavodu sv. Jeronima i Sikstu V. U god. 1981., 10, 174-175 objavljeno je njegovo "Pismo Čedomilu Čekadi" prigodom 80. obljetnice života koje je preuzeto iz sarajevskog časopisa za duhovnost *Vrelo života*.

13) *Želimir Puljić*, r. 1947., za svećenika Mostarsko-duvanjske biskupije zaređen 1974., na Teološkom fakultetu Papinskog Lateranskog univerziteta u Rimu položio licencijat pastoralne teologije, na Papinskom sveučilištu "Salesianum" položio doktorat psihologije god. 1980. Djelovao kao odgojitelj i profesor u Vrhbosanskoj bogosloviji te 1990. imenovan biskupom dubrovačkim. Suraduje u časopisima hrvatskog govornog područja s temama iz psihologije, crkvenog socijalnog nauka i dokumenata novijih papa. U god. 1985., br. 12, 188-189 objavio članak: "Kongres CPM-a u Zagrebu" (= Centri priprave za brak).

14) *Božo Odobašić*, r. 1942., teologiju studirao u Đakovu, za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen 1968. Na Teološkom fakultetu dominikanskog sveučilišta Angelicum u Rimu stekao god. 1976. licencijat biblijske teologije. Od 1980. profesor Staroga zavjeta na Vrhbosanskoj teologiji u Sarajevu. U god. 1991. objavio u četiri nastavka egzegetsku studiju "Vrijednost života i grijeh bratoubojstva" - uglavnom prema Starom zavjetu (1, 18; 2, 37; 3, 55-57; 4, 76-77).

15) *Cvitan Radišić* (1911-1997), za svećenika Mostarsko-duvanjske biskupije zaređen 1934. te obavljao različite službe u svojoj i nekim drugim biskupijama.²⁵ U 1981. objavio: "Sudbonosni propust (za valjano ispovijedanje bračnih onanista)" (4, 66-67). U 1983. objavio: "Dr Frederic Ozanam (1813-1853) borac za prava radnika" (5, 96-97).

²⁴ Usp njegove knjige s tog područja: *Dekret o ekumenizmu Unitatis redintegratio* (zajedno s M. Lackom koji je protumačio Dekret o istočnim katoličkim Crkvama), FTI Zagreb, 1987., 197 str. *Ekumenske nade i tjeskobe*, Crkva na kamenu, Mostar, 1993., 361 str. *Prijestolje mudrosti*, Crkva na kamenu, Mostar, 1995., 298 str.

16) *Rudolf Römer* (1905-1982), za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen 1928., doktorirao teologiju u Zagrebu 1943., bio župnik na nekoliko župa, od 1960. do 1969. profesor Svetog pisma na Visokoj teološkoj školi u Đakovu, zatim profesor na Vrhbosanskoj visokoj teološkoj školi u Sarajevu do umirovljenja. U *Vjesniku* surađivao od 1964. do 1969. U 1964: "Novija mišljenja o stvaranju žene" (7-8, 133-34; 163-164); "Nova uputa biblijske komisije" (135-136). U 1965: "Kraće tumačenje Geneze 1,1-2,4a" (97-98; 111-114; 135-137). U 1966: "Pjesma nad pjesmama" (povodom prijevoda Nikole Miličevića - 5, 117-118); "Inkorporacija svećenika u Kristovo otajstveno tijelo" (pozitivna recenzija knjige profesora I. Rogića s istim naslovom - 11, 205-206). U 1967: "Kain i Abel" (7-8, 140-143). U 1968: "Emanuel" (11, 220-223). U 1969: "Isusovo djetinjstvo" (2, 27-30; 3, 49-51).

17) *Ljudevit Rupčić*, r. 1920., za svećenika franjevca Hercegovačke provincije zaređen 1946., teologiju doktorirao u Zagrebu, bio profesor biblijskih znanosti na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu. Peto izdanje prijevoda *Novoga zavjeta* 1996. s komentarom ispod crte. Preveo i *Psalme* koji će biti tiskani sa sljedećim izdanjem *Novoga zavjeta*. Od 1981. aktivno se uključio u podržavanje međugorskih događaja i o tome objavio nekoliko knjiga. U god. 1968., 5, 197-198 objavio: "Prije svega istina", gdje odgovara M. Jozinoviću na kritične primjedbe o njegovu prijevodu *Novoga zavjeta*.

18) *Vlado Tomić* (1908-1977), za svećenika franjevca Bosne Srebrene zaređen 1933. Neko vrijeme bio tajnik i profesor Franjevačke gimnazije u Visokom, najveći dio života proveo u samostanu Petrićevac blizu Banja Luke. U god. 1974. objavio predavanje održano na koroni žepačkog dekanata: "Lik svećenika danas" (5, 83-85). Uredništvo je pri koncu dodalo napomenu da u tekstu ima nekih pretjeranih tvrdnja od kojih se ograđuje.

19) *Stanko Vasilj* (1920-1993), za svećenika franjevca Hercegovačke provincije zaređen 1943. Obavljao različite službe u svojoj provinciji, pisao povremeno članke u *Svetoj baštini* i *Obnovljenom životu*. U 1967. objavio prilog: "U povodu jedne ankete" (11, 201-204) koju je zatražio Mons. Bugnini, tajnik Vijeća za liturgiju pri Sv. Stolicu. U 1970. objavio dva polemična članka o Greinacherovoj prevedenoj knjizi koju je izdala Kršćanska sadašnjost i branio dr. Vjekoslav Bajić. Prvi je: "Križa ili nešto drugo" (5, 93-96) a drugi: "Ipak još nešto drugo" (10, 180-185). Tu polemiku nastavio i u 1971.: "Vrijeme je da završimo" (4, 73-76).

20) *Karlo Višaticki*, r. 1950., za svećenika Banjalučke biskupije zaređen 1976. kao najmlađi od četvorice braće svećenika u istoj biskupiji (drugi su: Kazimir, Adolf i Franjo). Završio postdiplomski studij Svetog pisma na Papinskom biblijskim institutu u Rimu, doktorirao iz biblijske teologije 1987. na teološkom

²⁵ Usp. "Don Cvitan Radišić", *Crkva na kamenu* 9-10, 1997., 14.

fakultetu Gregorijane u Rimu, disertacija: *Die Reform des Josija und die religiöse Heterodoxie in Israel* (objavljena cjelovito knjigotiskom). Bibličarskim prilogima surađivao u *Službi Riječi* te pučkim člancima u *Glasniku banjalučke biskupije*. U 1991. objavio egzegetski prilog: "Dabar - Logos- Riječ" (4, 63-65).

21) *Mato Zovkić*, r. 1937, studirao u Đakovu, za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaređen 1963. U ak. god. 1973/74. gostujući profesor Svetog pisma u Đakovu. Od 1967. do 1997. objavio 21 članak s područja saborske ekleziologije i egzegeze Novoga zavjeta: 1967. -četiri, 1991. - devet, te po jedan 1974., 1976., 1985., 1987., 1989., 1992., 1995. i 1997. Meni su osobno najdraža dva koji su nastali na prijedlog urednika dra Nikole Dogana: "Zbornost Crkve na sinodi i konferenciji biskupa" (1987.,1, 3-6) i "Crkva i nacija iz Pavlove perspektive" (1989., 6,103-106; 7-8,138-142).

Iz ovog pregleda vidimo da su najvećim brojem priloga sudjelovala šestorica svećenika Vrhbosanske nadbiskupije: Čedomil Čekada, Stjepan Džalto, Marko Jozinović, Božo Odošić, Rudolf Römer i Mato Zovkić. Iz hercegovačkih biskupija sudjelovalo je također šest svećenika: Josip Beljan, Srećko Bošnjak, Marko Perić, Ratko Perić, Želimir Puljić, Cvitan Radišić. Od bosanskih franjevaca sudjelovala su petorica: Miroslav Džaja, Vjeko Jarak (koji je kasnije prešao među mostarske biskupijske prezbitere), Rafael Lipovac, Branko Krilić, Vlado Tomić. Od hercegovačkih franjevaca sudjelovala su dvojica: Ljudevit Rupčić, Stanko Vasilj. Od banjalučkih biskupijskih svećenika sudjelovala su dvojica: Petar Pajić i Karlo Višaticki. Velik dio ovih priloga su polemični članci protiv nekih stranih i domaćih autora, imenovanih i neimenovanih. Naoštrije polemike su one što ih je pisao Č. Čekada poslije Drugog vatikanskog sabora s uvjerenjem da tako prijeći prodiranje ili ozakonjenje nezdravih mišljenja i postupaka sa "Zapada" u Crkvu među Hrvatima.

Zaključak

U vrijeme pojave *Glasnika* BiH bila je dio turske carevine, a hrvatski katolički svećenici u njoj bili su bosanski i hercegovački franjevci koji su bili uključeni u bosanski i hercegovački vikarijat. Austro-Ugarska Monarhija dobila je na berlinskom kongresu 1878. mandat europskih država da preuzme od Turske upravu nad BiH. Time su stvoreni politički i gospodarski uvjeti za preuređenje crkvene organizacije u BiH iz misijskog u redovno stanje. Papa Leon XIII. osnovao je 1881., uz pristanak austrougarske vlasti, Vrhbosansku metropoliju s nadbiskupskim sjedištem u Sarajevu te sufraganskim sjedištima u Mostaru i Banja Luci. Kasnijom odlukom Sv. Stolice dijasporska trebinjsko-mrkanska biskupija povjerena je mostarskom ordinariju na trajno upravljanje. God. 1918. BiH

uključena je u novu državu južnih Slavena a biskupi Sarajeva, Mostara i Banja Luke u biskupsku konferenciju Jugoslavije.

Čvrste veze između bosanskih franjevaca i *Glasnika* nastale su u početku zbog boravka franjevačkih bogoslova u Đakovu i osobne povezanosti istaknutih franjevaca s biskupom Strossmayerom. Veze između biskupijskih svećenika u BiH i Đakovačke biskupije, a time i lista koji je ona izdavala za svećenike, učvrstile su se u vremenu od 1944. do 1970., kad se većina kandidata Vrhbosanske i Banjalučke biskupije školovala u Đakovu. Te veze privlačile su svećenike iz BiH da *Glasnik/Vjesnik* čitaju te da se povremeno u njemu javljaju vlastitim priložima. Takvo javljanje uvijek je ovisilo o uredniku koji je pojedince mogao zamoliti za suradnju ili odbijati njihove ponuđene članke. Urednikova vještina i širina presudne su za čitanje određenog časopisa kao i za slanje članaka u taj časopis.

Od 1991. Hrvatska i BiH nisu više u sastavu Jugoslavije, nego samostalne države. Iako hrvatski svećenici, koji su na službi u BiH, ostaju prvenstveno uz svoje vjernike u drugoj državi, oni su dio Crkve u Hrvata. Zato prate *Glas Koncila*, *Bogoslovsku smotru*, *Crkvu u svijetu*, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* i druge hrvatske crkvene časopise kad traže teološko, pastoralno i duhovno osvježanje u svom prezbiterskom svjedočenju i djelovanju. Tijekom rata 1991-1995. brojne obitelji Hrvata katolika iz Vrhbosanske i Banjalučke biskupije nastanile su se na području Đakovačke biskupije. To će biti nov poticaj da svećenici Vrhbosanske metropolije prate život đakovačke mjesne Crkve i čitaju *Vjesnik*.

Suradnja će ovisiti od uljudne upornosti urednika i zainteresiranosti pojedinih svećenika i laika iz Bosne i Hercegovine koji mogu i hoće teološki pisati.

READERS AND CONTRIBUTORS OF GLASNIK/VJESNIK FROM BOSNIA-HERZEGOVINA

Summary

Theological seminary of Bosnian franciscans was in Đakovo (1853-1876) when bishop Strossmayer originated Glasnik as a pastoral periodical for clergy. Spiritual director of the Franciscan Seminary for a while was Antun Knežević (1834-1889) who contributed to Glasnik and was sent by Strossmayer to two important missions. Grga Martić, another Bosnian franciscan (1822-1905) held Strossmayer in esteem and celebrated in verses most important events of his life. After the the second world war, in late forties and throughout fifties, Vjesnik was the only periodical in Croatian where priests could look for spiritual and pastoral assistance in communist Yugoslavia. It was read, meditated and discussed by numerous priests in Bosnia-Herzegovina.

From 1948 to 1964 the authors did not sign their articles in Vjesnik, probably because of possible persecution or harassment by communist police. In researching the written heritage of Čedomil Čekada (1896-1981), a priest of Sarajevo archdiocese, the author discovered that Čekada had started publishing his articles in Vjesnik in March of 1958. From that year on to 1991, when citizens of Croatia and Bosnia-Herzegovina decided through referendum to have their sovereign states, twenty one priests from Bosnia-Herzegovina have contributed in Vjesnik: six of Sarajevo Archdiocese, six of Mostar diocese, five of Bosnian franciscans province, two of Herzegovina franciscans province and two of Banja Luka diocese. Their priestly activity and articles in Vjesnik are briefly depicted in this article.